

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТРАНСПОРТУ

Кафедра фінансів

БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**до практичних та семінарських занять студентів
економічних спеціальностей усіх форм навчання**

Харків - 2014

Методичні вказівки розглянуто і рекомендовано до друку на засіданні кафедри фінансів 30 вересня 2009 р., протокол №2.

Призначені для студентів економічних спеціальностей усіх форм навчання та відповідають програмі курсу “Банківські операції”.

Укладачі:

доценти Д.І. Бойко,
О.О. Коковіхіна

Рецензент

проф. О.В. Колесников

БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних та семінарських занять студентів економічних спеціальностей усіх форм навчання

Відповідальний за випуск Коковіхіна О.О.

Редактор Буранова Н.В.

Підписано до друку 14.10.10 р.

Формат паперу 60x84 1/16. Папір писальний.

Умовн.-друк.арк. 1,5. Тираж 50. Замовлення №

Видавець та виготовлювач Українська державна академія залізничного транспорту,
61050, Харків-50, майдан Фейербаха, 7.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2874 від 12.06.2007 р.

Українська державна академія залізничного транспорту
Факультет «Економіка транспорту»
Кафедра «Фінанси»

Бойко Д.І., Коковіхіна О.О.

Банківські операції

**Методичні рекомендації до практичних та семінарських
занять студентів економічних спеціальностей усіх форм
навчання**

Харків 2014

Методичні вказівки розглянуто і рекомендовано до друку на засіданні кафедри фінансів 30 вересня 2009 р., протокол №2.

Призначені для студентів економічних спеціальностей усіх форм навчання та відповідають програмі курсу “Банківські операції”.

Укладачі:

доценти Д.І. Бойко,
О.О. Коковіхіна

Рецензент

проф. О.В. Колесников

ЗМІСТ

Вступ	4
Теми практичних (семінарських) занять	5
ТЕМА 1 Порядок створення і організація діяльності комерційного банку	7
ТЕМА 2 Формування ресурсів комерційного банку	10
ТЕМА 3 Розрахунково-касові операції банку	15
ТЕМА 4 Кредитні операції комерційного банку	21
ТЕМА 5 Операції банку з цінними паперами	26
ТЕМА 6 Інвестиційні банківські операції	29
ТЕМА 7. Операції банку в іноземній валюті	32
ТЕМА 8 Нетрадиційні банківські операції та послуги	39

ВСТУП

Дисципліна «Банківські операції» належить до прикладних, освоєння якої сприяє формуванню фахівців, що розбудовують відносини юридичних та фізичних осіб із банківськими установами.

Метою курсу є вивчення основних складових банківської діяльності, до яких належить депозитне, розрахунково-касове, кредитне обслуговування суб'єктів господарської діяльності, фінансування інвестицій та надання клієнтам інших послуг.

Завдання курсу полягає в тому, щоб надати студентам знання методики проведення банківських операцій і прищепити вміння, навички виконувати конкретну роботу, пов'язану зі співпрацею підприємств із банківськими установами.

Курс «Банківські операції» посідає важливе місце у навчальному процесі, оскільки дає методичні знання і практичне вміння виконувати найбільш поширені банківські операції. Він має зв'язок з такими курсами, як «Гроші та кредит», «Центральний банк і грошово-кредитна політика», «Інвестування» та ін.

Метою даних методичних вказівок є поглиблення раніше отриманих та засвоєння фахових теоретичних знань студентів та надання допомоги у вирішенні практичних завдань. Для цього методичні вказівки містять методичні рекомендації для підготовки до практичного та семінарського заняття, питання для обговорення, теми індивідуальних завдань, типові задачі та список рекомендованої літератури до кожної теми.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ

Назва занять	Обсяг, год.
<p>ТЕМА 1 Порядок створення і організація діяльності комерційного банку</p> <p>1.1 Сучасне банківське законодавство</p> <p>1.2 Комерційний банк – ядро банківської системи України</p> <p>1.3 Види комерційних банків і їх об'єднань</p> <p>1.4 Порядок створення комерційного банку і його організаційна структура</p> <p>1.5 Реорганізація банку</p> <p>1.6 Основні показники діяльності КБ</p>	2
<p>ТЕМА 2 Формування ресурсів комерційного банку</p> <p>2.1 Склад і структура ресурсів комерційних банків</p> <p>2.2 Формування власного капіталу</p> <p>2.3 Формування депозитних ресурсів</p> <p>2.4 Залучені банківські ресурси</p> <p>2.5 Аналіз розвитку кредитних відносин банку з клієнтом</p>	2
<p>ТЕМА 3 Розрахунково-касові операції банку</p> <p>3.1 Організація грошових розрахунків у народному господарстві</p> <p>3.2 Загальні основи операцій банків з розрахунково-касових операцій</p> <p>3.3 Відкриття і ведення рахунків клієнтів</p> <p>3.4 Безготівкові міжгосподарські розрахунки</p> <p>3.5 Міжбанківські розрахунки</p> <p>3.6 Розрахунки з використанням пластикових карток</p> <p>3.7 Касові операції</p>	2
<p>ТЕМА 4 Кредитні операції комерційного банку</p> <p>4.1 Класифікація банківських кредитів і операцій</p> <p>4.2 Принципи і умови кредитування</p> <p>4.3 Підготовка банку до проведення банківських операцій</p> <p>4.4 Технологія і організація кредитного процесу</p> <p>4.5 Кредитоспроможність позичальника</p>	4

4.6 Форми забезпечення кредиту. Вимоги до забезпечення. Особливості надання та погашення окремих видів кредиту	
ТЕМА 5 Операції банку з цінними паперами 5.1 Загальна характеристика діяльності банків на ринку цінних паперів 5.2 Емісійні операції банків 5.3 Інвестиційні операції банків з цінними паперами 5.4 Заставні операції банків з цінними паперами 5.5 Професійна і непрофесійна діяльність банків на ринку цінних паперів	2
ТЕМА 6 Інвестиційні банківські операції 6.1 Інвестиційні банківські операції і їх відмінність від кредитних операцій 6.2 Засоби захисту інвестиційної діяльності комерційних банків	2
ТЕМА 7 Операції банку в іноземній валюті 7.1 Відкриття і ведення валютних рахунків клієнтів 7.2 Неторговельні операції комерційних банків 7.3 Операції з міжнародних торговельних розрахунків 7.4 Операції з торгівлі іноземною валютою на міжбанківському ринку 7.5 Операції із залучення та розміщення валютних коштів. Валютна позиція банку	2
ТЕМА 8 Нетрадиційні банківські операції та послуги 8.1 Загальна характеристика та види нетрадиційних банківських операцій та послуг 8.2 Лізингові операції 8.3 Банківські гарантії та поручництва 8.4 Посередницькі, консультаційні та інформаційні послуги 8.5 Факторинг та форфейтинг. Операції з дорогоцінними металами	2
Разом годин	18

ТЕМА 1. ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Методичні рекомендації для підготовки до практичного та семінарського занять

На початку вивчення даної дисципліни студент має чітко розібратися в суті банку, а також банківської діяльності як підґрунті його функціонування; знайти відмінності від інших підприємств та видів діяльності, а також чітко сформулювати принципи його діяльності. Студент має ознайомитися із такими структурними підрозділами банку, як філіал та представництво.

При підготовці до заняття на дану тему необхідно ознайомитися з процедурою створення, реєстрації та ліцензування банківських установ (банків та їх філій і представництв), надання інших дозвільних документів для банків України. Банки в межах отриманої ліцензії на здійснення банківських операцій можуть надавати своїм філіям довіреності на право здійснення визначених головним банком операцій у дозволені Національним банком України межі.

Необхідно враховувати, що існують такі операції, які за чинним законодавством банкам забороняється виконувати, а саме: діяльність у сфері матеріального виробництва, торгівлі (за винятком реалізації пам'ятних, ювілейних та інвестиційних монет) та страхування (крім виконання функцій страхового посередника).

Одним з етапів підготовки до цього заняття є власне розроблення студентом класифікації комерційних банків з урахуванням наявних утворень у банківській системі України. При підготовці до заняття на вказану тему необхідно також ознайомитися із організаційною структурою банку. Вона визначається двома основними моментами: структурою управління банком та структурою його функціональних підрозділів і служб. Відповідно до цього вона може бути функціональною, дивізійною чи матричною.

Студенту слід засвоїти основні функції та повноваження окремих органів управління банком, а також зрозуміти специфіку вищого органу управління банків з державною і недержавною формою власності.

Доцільно ознайомитися із структурою функціональних підрозділів та служб банку. При цьому студент має ознайомитися із засадами діяльності постійно діючих комітетів, таких як кредитний, тарифний та комітет з управління активами та пасивами, які створюються для розроблення та затвердження додаткових заходів щодо управління ризиками і захисту інтересів вкладників, інвесторів та інших кредиторів.

Поряд з підрозділами, що виконують базові банківські операції та забезпечують управління ризиками, в банківських установах створюється цілий ряд інших підрозділів: валютних операцій, операцій з цінними паперами, з управління філіями, з аналізу та прогнозування діяльності банку й маркетингових досліджень та ін.

Також банки як юридичні особи мають структурні підрозділи, які не виконують суто банківських операцій, але їх діяльність забезпечує функціонування банківської установи як цілісної системи. Це бухгалтерія, підрозділи роботи з персоналом, фінансовий, юридичний, адміністративно-господарський підрозділи, підрозділи експлуатації та програмної підтримки комп'ютерної техніки.

У процесі вивчення даної теми студенту необхідно засвоїти загальний зміст окремих банківських операцій, порядок їх відображення в обліку та балансі банку і визначити види активних та пасивних операцій банку. Крім цього, у діяльності банків є посередницькі операції, які не належать до активних чи пасивних, оскільки їх проведення не пов'язане із залученням чи розміщенням ресурсів.

Питання для обговорення

1 Сутність банку та банківської діяльності, їх відмінності від решти підприємств та видів діяльності. Класифікація банків.

2 Організаційна структура та загальна схема управління банком. Функції, компетенція загальних зборів учасників банку, наглядової ради, правління (ради директорів) та ін.

3 Передумови отримання банківської ліцензії та умови її відкликання.

4 Банківські операції, їх класифікація. Взаємодія структурних підрозділів банку при розробленні та продажу банківських послуг.

5 Концепції управління діяльністю банку.

Зміст індивідуальних завдань

1 Ознайомлення з Законами України «Про Національний банк України» «Про банки і банківську діяльність», «Про акціонерні товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок».

2 Ознайомлення з положенням про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень.

3 Ознайомлення з положенням про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій.

4 Побудова та аналіз балансу комерційного банку.

Список рекомендованої літератури

1 Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-ХІУ.

2 Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. №2121-111.

3 Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI.

4 Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV.

5 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень» від 31.08.2001 р. № 375.

6 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових

дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій» від 17.07.2001 р. № 275.

7 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 р. № 368.

8 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України» від 30.04.2009 р. № 259.

9 Банківські операції: Підручник / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пудовкіна та ін.; За заг. ред. А.М. Мороза. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.

10 Єпіфанов А.О., Маслак Н.Г., Сало І.В. Операції комерційних банків: Навч. посібник. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2007. – 523 с.

11 Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г., Коренева О.Г. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 796 с.

12 Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посібник. – К., 2005. – 243 с.

13 Капран В.І. Банківські операції: Навч. посібник. – К.: ЦУЛ, 2006. – 208 с.

14 Мещеряков А.А. Організація діяльності комерційного банку: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 608 с.

ТЕМА 2. ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Методичні рекомендації для підготовки до практичного та семінарського занять

Студент поглиблено ознайомлюється із поняттям «депозит» і класифікацією депозитів за критерієм строковості їх залучення, доцільністю їх пропонування клієнту, а також із послідовністю дій при здійсненні депозитних операцій.

Засвоєння даної теми полягає у вивченні економічної характеристики та джерел формування банківських ресурсів, адже саме цей процес є основою діяльності банків. За своїм економічним змістом банківські ресурси не однорідні, їх можна класифікувати за різними ознаками. Найпоширенішою є класифікація банківських ресурсів за критерієм статусу їх власника, відповідно до якої вони поділяються на власні, залучені та позичені ресурси банку. За кожним з видів ресурсів студент повинен оволодіти складом та порядком формування, можливостями використання, його перевагами й недоліками.

Студенту слід розглянути та запропонувати можливу політику банку в галузі формування банківських ресурсів в існуючих умовах.

Важливою складовою підготовки до заняття для студента є ознайомлення з етапами підготовки комерційного банку до проведення операцій з формування банківських ресурсів.

При ознайомленні з управлінням залученими ресурсами комерційних банків студент повинен засвоїти нижченаведені показники, що використовуються.

Середній строк зберігання вкладів:

$$C_T = C_z \cdot K / O_p, \quad (2.1)$$

де C_z - середній залишок вкладів за період;

K - кількість днів в аналізованому періоді;

O_p - обсяг повернення вкладів за період.

Рівень зберігання коштів, які надійшли на депозитний рахунок (осідання вкладів), %:

$$P_z = (Z_{Bk} - Z_{Bn}) / N \cdot 100, \quad (2.2)$$

де Z_{Bk} - залишок вкладів на кінець періоду;

Z_{Bn} - залишок вкладів на початок періоду;

N - надходження на вкладні рахунки протягом періоду.

Оборотність вкладів:

$$O_{B.v} = O_p / C_z, \quad (2.3)$$

де C_z - середній залишок вкладів.

Питання для обговорення

1 Економічна характеристика та джерела формування банківських ресурсів, їх класифікація. Поняття ресурсного потенціалу банку.

2 Власний капітал банку, його структура, джерела формування, функції. Особливості формування.

3 Резервні, спеціальні фонди та прибуток у формуванні власного капіталу.

4 Достатність капіталу банку. Оцінка власного капіталу банку згідно із сучасними вимогами.

5 Показники нормативів капіталу для банків України.

6 Сутність та призначення регулятивного капіталу.

7 Економічний зміст депозитних операцій, їх класифікація.

8 Особливості депозитних рахунків до запитання, строкових та ощадних вкладів. Їх переваги й недоліки.

9 Особливості здійснення строкових депозитних операцій з юридичними особами.

10 Особливості укладання депозитного договору.

11 Встановлення розміру депозитної відсоткової ставки та фактори, що впливають на нього.

12 Система страхування (гарантування) вкладів фізичних осіб у банках.

13 Особливості нарахування відсотків за вкладами (депозитами) фізичних осіб у банківських установах.

14 Сутність ощадних вкладів населення.

15 Сутність операцій „прямого” і „зворотного” РЕПО.

Зміст індивідуальних завдань

1 Ознайомлення зі структурою власного капіталу та особливостями формування статутного капіталу банку згідно з Законом України „Про банки і банківську діяльність”.

2 Вивчення положення про порядок формування та використання банками резервного фонду.

3 Оцінка власного капіталу банку згідно із сучасними вимогами.

4 Вивчення показників нормативів капіталу для банків України згідно з вимогами інструкції про порядок регулювання діяльності банків України.

5 Ознайомлення зі змістом угоди депозитного вкладу юридичних та фізичних осіб.

6 Вивчення постанови про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами.

7 Ознайомлення зі змістом Закону України „Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб”.

8 Засвоєння показників, на підставі яких оцінюють ефективність депозитних операцій банку.

9 Ознайомлення із функціонуванням механізму рефінансування комерційних банків в Україні, який міститься в положенні про регулювання НБУ ліквідності банків шляхом рефінансування, депозитних та інших операцій.

10 Ознайомлення з механізмом врахування виписаних банком незабезпечених боргових зобов'язань як субординованого боргу згідно з інструкцією про порядок регулювання діяльності банків України.

При підготовці до практичного заняття студент має навчитись розв'язувати задачі різних типів.

Типові задачі теми

Задача 1. Комерційний банк залучає вклади населення, питома вага яких домінує в структурі банківських ресурсів. Тому велика увага приділяється прогнозуванню залишків вкладів. За II квартал поточного року банк мав такі показники, млн грн: середньоквартальний залишок вкладів — 62,1; оборот за надходженнями — 32,2; оборот за видатками — 26,0; залишок на початок кварталу — 124,0; залишок на кінець кварталу — 130,0.

Які вклади від населення можуть приймати банки?

Визначити середній строк зберігання вкладів, рівень їх осідання та оборотність.

Задача 2. Комерційний банк станом на 1 квітня поточного року мав 5 млн. грн. власних та 20 млн грн залучених ресурсів. Кредитні вкладення становили 23 млн грн.

Що таке банківські ресурси?

Визначити розмір надлишку/нестачі банківських ресурсів.

Яким чином регулюються Національним банком України розміри банківських ресурсів?

Задача 3 АКБ «Кредит» виконує операції із залучення грошових коштів підприємств та населення на вкладні рахунки. На 1 квітня поточного року залишки коштів на депозитних рахунках підприємств становили 2,1 млн грн, на вкладних рахунках громадян — 4,5 млн грн. 2 квітня цього ж року обороти за надходженнями у вклади становили 0,3 млн грн, а за видатками — 1,9 млн грн. Цього самого дня закінчився строк депозитної угоди на 0,6 млн грн, і валюту депозиту разом з нарахованими відсотками, що становили 0,1 млн грн, було зараховано на поточний рахунок підприємства.

Необхідно визначити розмір депозитів та вкладів, які можуть бути використані банком як ресурси.

Назвати напрями використання банківських ресурсів.

З'ясувати, які ресурси вигідніші для банку — власні чи залучені?

Список рекомендованої літератури

1 Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. №2121-111.

2 Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI.

3 Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV.

4 Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 20.09.2001р. № 2740-III.

5 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами» від 03.12.2003 р. №516.

6 Банківські операції: Підручник / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пудовкіна та ін.; За заг. ред. А.М. Мороза. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2008. — 608 с.

7 Єпіфанов А.О., Маслак Н.Г., Сало І.В. Операції комерційних банків: Навч. посібник. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2007. – 523 с.

8 Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г., Коренєва О.Г. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2007. – 796 с.

9 Аналіз банківської діяльності / За ред.А.М. Герасимовича. - К.: КНЕУ, 2003. – 599 с.

10 Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посібник. - К., 2005. – 243 с.

11 Капран В.І. Банківські операції: Навч. посібник. - К.: ЦУЛ, 2006. – 208 с.

12 Павлишин О.П., Ричаківська В.І. Банківські операції. Практикум. - К.: Алеута, 2005. – 158 с.

ТЕМА 3. РОЗРАХУНКОВО-КАСОВІ ОПЕРАЦІЇ БАНКУ

Методичні рекомендації для підготовки до практичного та семінарського занять

При підготовці до заняття на дану тему необхідно з'ясувати призначення і принципи організації та функціонування платіжної системи країни, без якої неможливе функціонування безготівкового грошового обороту та виконання розрахункових операцій комерційними банками.

Важливою складовою підготовки до заняття є формування чіткого визначення та ознайомлення з етапами підготовки комерційного банку до проведення безготівкових розрахункових операцій.

Проведення безготівкових розрахункових операцій юридичними особами та фізичними особами – підприємцями потребує відкриття ними рахунків в установах банків, з видами (поточні та вкладні), кількістю яких необхідно чітко розібратися. Потрібно приділити значну увагу вивченню переліку документів, що надаються довіреною особою юридичної особи, її філії та

підприємця в установу банку для відкриття рахунку. Наприкінці розгляду даного питання студент оволодіває алгоритмом відкриття рахунку в банку, починаючи з ознайомлення переліку необхідних документів і закінчуючи витрачанням грошових коштів із щойно відкритого рахунка.

Потрібно зрозуміти, що важливе місце в розрахунковому обслуговуванні клієнтів займають платіжні інструменти, класифікацію яких студент має розробити на підставі законів та нормативних актів НБУ. Інструменти, що виготовлені з паперу за строго стандартизованою формою, називаються розрахунковими документами. Інструменти, що застосовуються для здійснення платежів на електронній основі, називають платіжними картками.

В процесі підготовки до заняття студент розглядає кожний з видів розрахункових документів, ознайомитися з особливостями його заповнення, строком дії, кількістю необхідних екземплярів та їх розподіленням між учасниками процесу. Необхідно розібратися з такими поняттями, як дата валютування, договірне списання, неналежний отримувач та іншими.

При розгляді виконання суб'єктами касових операцій студент ознайомлюється в першу чергу з організацією касової роботи безпосередньо установою комерційного банку: якими нормативно-законодавчими документами регулюється, на підставі яких юридичних документів здійснюються операції між банками (в тому числі НБУ), а також банками та клієнтами. Наступним кроком при підготовці до даного питання є ознайомлення з алгоритмом виконання самої операції як між банками, з одного боку, так і між банками та клієнтами (юридичними та фізичними особами) – з другого. На останок потрібно приділити увагу дотриманню касової дисципліни безпосередньо на підприємствах.

Вивчення даної теми має за мету ознайомлення з порядком документообороту при всіх видах розрахунків (готівкових та безготівкових), що застосовуються в Україні.

Питання для обговорення

- 1 Суть і принципи організації безготівкових розрахунків.
- 2 Системи і законодавча база розрахунків в Україні.

3 Порядок відкриття, ведення та закриття банківських рахунків.

4 Форми та способи безготівкових розрахунків, сфера використання і порядок проведення розрахункових операцій.

5 Суть і принципи організації готівкових грошових розрахунків.

6 Види та порядок оформлення касових операцій.

7 Приймання та видача готівки з каси банку.

8 Забезпечення касової діяльності банку.

9 Визначення касових оборотів банків та емісійного результату.

10 Ознайомлення з видами та порядком оформлення касових операцій згідно з вимогами інструкцій про касові операції в банках України та про порядок ведення касових операцій у національній валюті в Україні.

11 Ознайомлення зі змістом інструкції з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів в установах банків України.

12 Поняття, види та характеристика банківських платіжних карток.

13 Порядок видачі та обслуговування платіжних карток.

14 Здійснення касових та інших операцій банку із застосуванням платіжних карток.

15 Механізм здійснення розрахунків при купівлі товару з використанням платіжних карток та порядок операцій еквайрингу при розрахунках платіжними картками.

16 Особливості впровадження Національної платіжної системи масових електронних платежів.

Зміст індивідуальних завдань

1 Ознайомлення зі змістом інструкції про порядок відкриття, використання та закриття рахунків у національній та іноземній валюті.

2 Ознайомлення та конспектування матеріалів інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті.

3 Ознайомлення зі змістом договору на банківський рахунок та тарифною політикою комерційних банків України.

4 Ознайомлення зі змістом інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті.

Типові задачі теми

Задача 1. Довірена особа швейної фабрики пред'явила до банку 25 травня платіжне доручення на 109000 грн для перерахування коштів текстильному комбінату за отриману 5 травня сировину. Коштів на поточному рахунку фабрики достатньо для здійснення операції.

Яке рішення прийме банк щодо платіжного доручення? Які заходи економічного впливу застосовуються за несвоєчасність оплати і подання платіжного доручення до банку?

Задача 2. Чернігівський текстильний комбінат відвантажив Київській швейній фабриці сировину на суму 150000 грн. Розрахунки здійснюються із застосуванням платіжних вимог-доручень. Фабрика акцептувала платіжну вимогу-доручення і пред'явила до свого банку. Коштів на розрахунковому рахунку немає. Поясніть сутність розрахунків із застосуванням платіжних вимог-доручень. Що зробить банк платника з платіжною вимогою-дорученням?

Задача 3. Харківська швейна фабрика отримала від Чернігівського текстильного комбінату платіжну вимогу-доручення на 540000 грн. Однак з'ясувалось, що договором передбачалось відвантаження продукції на 320000 грн. Коштів на розрахунковому рахунку фабрики достатньо.

Дії фабрики щодо платіжної вимоги-доручення, отриманої від комбінату. Який документ регламентує порядок і строки подання до банку акцептованої платником платіжної вимоги-доручення? Яким чином вирішуються суперечки між постачальником і покупцем за цієї форми розрахунків?

Задача 4. Вишневський молочний комбінат і Центральний гастроном Харкова уклали угоду про розрахунки в порядку планових платежів. Платежі перераховуються щоденно, виходячи з плану поставок молочної продукції. У квітні передбачено поставки на суму 26000 грн. Уточнення розрахунків проводиться двічі на місяць — 1-го і 16-го числа. За першу половину квітня поставки молочної продукції становили 16000 грн, за другу —

12000 грн. Планові платежі перераховувались своєчасно і повністю.

На підставі яких документів проводиться перерахування планових платежів? Визначити суму одноденного планового платежу за квітень. Уточнити розрахунки між молочним комбінатом і гастрономом за першу і другу половини місяця. Вирахувати розмір найближчого планового платежу після кожного уточнення за половину місяця.

Задача 5. Меблева фабрика розраховується з Харківенерго за електроенергію плановими платежами. Споживання електроенергії в III кварталі передбачено в сумі 180000 грн. Періодичність перерахування планових платежів за угодою — один раз у 5 днів (5, 10, 15, 20, 25, 30 числа кожного місяця). Фабрика протягом липня виписала 6 платіжних доручень і перерахувала на розрахунковий рахунок Харківенерго планові платежі в обумовлених розмірах. Вартість фактично використаної електроенергії за липень становила 39200 грн.

Визначити розмір планового платежу, який має бути перерахований за кожний платіжний період III кварталу. Зробити перерахунок між Харківенерго і фабрикою за липень.

Задача 6. Харківський молокозавод № 2 і Центральний гастроном Харкова уклали угоду про залік взаємної заборгованості. Розрахунковий період за угодою триває 10 днів. Звірення розрахунків покладено на молокозавод. За період з 1 по 10 жовтня поставки молочної продукції заводом Центральному гастроному становили 170820 грн. За цей же період Центральний гастроном повернув молокозаводу № 2 склотару на 82400 грн.

Визначити сальдо взаємної заборгованості станом на 11 жовтня. Які платіжні документи повинен здати молокозавод до свого банку? Вирахувати відсоток заліку за першу декаду жовтня.

Задача 7. Харківська меблева фабрика звернулася до банку в м. Харкові з проханням відкрити акредитив за рахунок власних коштів для розрахунків із Зміївським ліспромгоспом на суму 950000 грн, банк якого знаходиться в м. Зміїв. Акредитив фабрика просить відкрити в банку постачальника.

Назвіть види акредитивів. Суть розрахунків акредитивами. Що зробить банк із заявою меблевої фабрики? Чи дозволено

виставляти акредитив за рахунок власних коштів та банківського кредиту одночасно?

Задача 8. Харківська меблева фабрика виставила покритий акредитив у банку м. Луцька для розрахунків з Волинським ліспромгоспом на суму 95000 грн. Дата закриття акредитива — 30 квітня. Ліспромгосп 20 квітня подав до свого банку реєстр рахунків про відвантаження фабриці лісоматеріалів на 45000 грн.

Які строки дії акредитива? Що зробить банк постачальника, одержавши від нього реєстри рахунків? Як діятиме банк з невикористаною сумою акредитива (50000 грн) 30 квітня?

Задача 9. Завод «Южкабель» звернувся до банку з проханням видати чекову книжку на 80000 грн для розрахунків з постачальниками сировини. Коштів на розрахунковому рахунку достатньо.

Назвіть види чеків, які застосовуються при розрахунках. Який термін дії чекової книжки? Чи існує при розрахунках чеками гарантія платежу? Як діятиме банк заводу «Южкабель» із заявою на купівлю чекової книжки?

Список рекомендованої літератури

1 Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. №2121-111.

2 Про платіжні системи та переказ грошей в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2346/Ш.

3 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання та закриття рахунків у національній та іноземній валюті» від 12.11.2003 р. №492.

4 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» від 21.01.2004 р. №22.

5 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про касові операції в банках України» від 14.08.2003 р. № 337.

6 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» від 15.12.2004 р. № 637.

7 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті» від 17.03.2004 р. № 110.

8 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосуванням» від 19.04.2005 р. № 137.

9 Банківські операції: Підручник / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пудовкіна та ін.; За заг. ред. А.М. Мороза. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.

10 Спіфанов А.О., Маслак Н.Г., Сало І.В. Операції комерційних банків: Навч. посібник. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2007. – 523 с.

11 Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г., Коренева О.Г. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 796 с.

12 Аналіз банківської діяльності / За ред. А.М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2003. – 599 с.

13 Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посібник. - К., 2005. – 243 с.

14 Капран В.І. Банківські операції: Навч. посібник. - К.: ЦУЛ, 2006. – 208 с.

15 Павлишин О.П., Ричаківська В.І. Банківські операції. Практикум. - К.: Алеута, 2005. – 158 с.

ТЕМА 4. КРЕДИТНІ ОПЕРАЦІЇ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Методичні рекомендації для підготовки до практичного та семінарського занять

При підготовці до семінарського заняття на вказану тему слід системно вивчити всі особливості організації банківського кредитування юридичних і фізичних осіб. З цією метою необхідно засвоїти в першу чергу сутність, принципи та функції кредиту, його роль в економіці. Студенту потрібно чітко усвідомити, що є джерелом кредитів, які надаються комерційними банками позичальникам.

На наступному кроці підготовки, для кращого розуміння змісту цієї операції її поділяють на етапи (підготовчий, поточної роботи та заключний), кожний з яких розглядається окремо. Для

кращого засвоєння матеріалу студент має розглянути кожен етап за єдиним алгоритмом, а саме: вхідна інформація, перелік документів, що розглядається, виконавці від банку, результат та його документальне оформлення. Доцільно привернути увагу на аналіз затвердженої кредитної політики, оскільки на першому етапі може бути прийняте рішення про відмову в задоволенні прохання потенційного позичальника у зв'язку із невідповідністю його наявним кредитним продуктам. Ознайомлення із основними прийомами застосування фінансових розрахунків завершує теоретичну підготовку до теми, що розглядається.

Кредити можуть видаватись на основі простих і складних відсоткових ставок. У банківській практиці України прийнято видавати кредити переважно із нарахуванням простої відсоткової ставки, дуже рідко – із складною відсотковою ставкою.

При підготовці до практичних занять на цю тему слід ознайомитися із формулами визначення суми повернення при використанні простих та складних відсоткових ставок, які включають тіло кредиту (надану суму позичальникові або її частину) та нараховані суми відсотків.

Суму кредиту разом з відсотками (простими) обчислюють за формулою

$$KB=СК*(1+(к* n)/Т*100) , \quad (4.1)$$

де KB - сума кредиту з відсотками;

СК - початкова сума кредиту;

к - річна відсоткова ставка;

n - кількість днів у розрахунковому періоді;

Т - кількість днів у календарному році за умовами договору.

При визначенні кількості днів для розрахунку сум відсотків використовуються такі методи:

1 Метод (факт/факт), при якому береться фактична кількість днів у місяці та році.

2 Метод (факт/360), при якому береться фактична кількість днів у місяці, але умовно в році - 360 днів.

3 Метод (30/360), при якому береться умовна кількість днів у місяці та році.

При розрахунку відсотків враховується перший день і не враховується останній день договору.

Нарахування складних відсотків означає, що нараховані відсотки додаються до основної суми боргу, на які в наступному періоді нараховуються відсотки. Для цього застосовується така формула:

$$MB = CK * (1 + K)^n, \quad (4.2)$$

де MB - нарощена сума кредиту, тобто сума кредиту разом з капіталізованими відсотками;

СК - початкова сума кредиту;

K – складна річна відсоткова ставка;

n - кількість років.

На практиці складний відсоток нараховується частіше, ніж один раз на рік. Якщо m є кількість разів нарахування складного відсотка, то майбутню вартість можна обчислити за формулою

$$MB = CK * (1 + K/m)^{n * m}, \quad (4.3)$$

де MB - нарощена сума кредиту, тобто сума кредиту разом з нарахованими відсотками;

СК - початкова сума кредиту;

K – складна річна відсоткова ставка;

n - кількість років;

m - кількість разів нарахування складного відсотка протягом року.

Питання для обговорення

1 Економічна характеристика та класифікація банківських кредитів.

2 Організація кредитної процедури в банку.

3 Порядок укладення кредитних договорів та організації банківського кредитування.

4 Особливості визначення ціни банківського кредиту.

5 Методи розрахунку величини кредитного ризику.

6 Система оцінки кредитоспроможності позичальника банку.

7 Особливості нарахування пені та штрафів.

8 Особливості формування резервів на покриття можливих втрат за кредитними операціями банку.

9 Методи управління проблемними кредитами.

Зміст індивідуальних завдань

1 Ознайомлення з організацією правовідносин між кредитором та позичальником згідно з вимогами Цивільного та Господарського кодексів України.

2 Ознайомлення зі змістом кредитної справи та функціями кредитного комітету у процесі надання кредитів.

3 Ознайомлення зі змістом Законів України „Про заставу”, „Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” та „Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень”.

4 Ознайомлення зі змістом положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків.

Типові задачі теми

Задача 1. Банк має таку інформацію (таблиця 4.1), тис. грн.

Таблиця 4.1 – Вихідні дані

Показник	I варіант	II варіант	III варіант	IV варіант
1 Розмір кредиту, тис.грн	120	140	150	180
2 Термін позички	20 днів	2 роки	2 роки	з 2.09. 09 по 4.12. 09
3 Річна ставка відсотка	40	35	20	30
4 Кількість разів нарахування складного відсотка протягом року	1	1	2	1

Визначити:

- а) суму відсотка;
- б) загальний розмір боргу банку.

Список рекомендованої літератури

1 Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV.

2 Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV.

3 Про заставу: Закон України від 02.10.1992 р. № 2654-XII.

4 Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1999 р. № 2343-XII.

5 Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-III.

6 Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18.11.2003 р. № 1255-IV.

7 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» від 06.07.2000 р. № 279.

8 Банківські операції: Підручник / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пудовкіна та ін.; За заг. ред. А.М. Мороза. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.

9 Єпіфанов А.О., Маслак Н.Г., Сало І.В. Операції комерційних банків: Навч. посібник. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2007. – 523 с.

10 Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г., Коренева О.Г. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 796 с.

11 Аналіз банківської діяльності / За ред. А.М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2003. – 599 с.

12 Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посібник. - К., 2005. – 243 с.

13 Капран В.І. Банківські операції: Навч. посібник. - К.: ЦУЛ, 2006. – 208 с.

14 Кредитування: теорія і практика: Навч. посібник / В.Д. Лагутін. – К.: ЦНЛ, 2004. – 215 с.

15 Основи банківської справи та управління кредитними ризиками: Навч. посібник / О.В. Геєць, В.М. Домрачев, С.Л. Лондор. – К.: Видавництво Європ. Університету, 2004. – 237 с.

16 Павлишин О.П., Ричаківська В.І. Банківські операції. Практикум. – К.: Алеута, 2005. – 158 с.

17 Прасолова С.П. Кредитування і контроль: Навч. посібник. – К.: В-во „Ліра-К”, 2008. – 202 с.

ТЕМА 5. ОПЕРАЦІЇ БАНКУ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

Методичні рекомендації для підготовки до практичного та семінарського занять

На основі розгляду української законодавчо-нормативної бази необхідно розкрити сутність професійної діяльності банків з цінними паперами, якою вони можуть займатись при наявності письмового дозвілу від НБУ та відповідної ліцензії Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. До такої діяльності відносять:

- 1) емісійні операції банків з цінними паперами;
- 2) діяльність з управління активами інституційних інвесторів;
- 3) депозитарна діяльність;
- 4) інвестиційні та посередницькі операції банків з організації торгівлі на фондовому ринку.

Особливе місце в темі посідають емісійні операції банків (пасивні), серед яких необхідно розглянути:

- а) операції з випуску пайових цінних паперів (акцій або інструментів власності);
- б) операції з випуску боргових зобов'язань (облігацій, депозитних сертифікатів, комерційних цінних паперів);
- в) операції з випуску похідних цінних паперів (валютних, фінансових опціонів, ф'ючерсів, варантів та інших).

Слід також звернути увагу на заставні операції банків з цінними паперами, які є похідними від кредитних операцій і здійснюються банками для гарантування своєчасного і повного погашення кредиту. Студенти повинні знати, що розмір позик не повинен перевищувати 90% від вартості заставлених державних цінних паперів, які вважаються найліквіднішими.

Питання для обговорення

1 Характеристика цінних паперів та видів банківської діяльності на фондовому ринку.

2 Класифікація та види банківських операцій з цінними паперами. Особливості розрахунків за ними.

3 Емісійні операції банків.

4 Інвестиційні операції банків з цінними паперами.

5 Професійна діяльність банків на ринку цінних паперів.

6 Загальні принципи оцінки цінних паперів у портфелях банку.

7 Механізм проведення позабалансових операцій банків з цінними паперами.

8 Ризики, пов'язані з діяльністю банків на ринку цінних паперів, та засоби захисту від них.

Зміст індивідуальних завдань

1 Ознайомлення зі змістом Закону України „Про цінні папери і фондовий ринок”.

2 Ознайомлення зі змістом «Положення про порядок визначення справедливої вартості та зменшення корисності цінних паперів», а також матеріалами «Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України».

3 Ознайомлення з методами визначення ефективності інвестування коштів банків у різні види цінних паперів: акцій, облігацій, сертифікатів та ін.

Типові задачі теми

Задача 1. Загальними зборами акціонерів банку «Форум» прийнято рішення про випуск простих акцій для поповнення статутного капіталу.

Які види діяльності з випуску та обігу цінних паперів мають право здійснювати комерційні банки? З якого моменту банк може здійснювати діяльність з випуску та обороту цінних паперів? Назвіть умови видачі банкам документів, що дозволяють виконувати операції з цінними паперами.

Задача 2. Банк «Форум» подав до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку заяву про видачу ліцензії на здійснення операцій з цінними паперами.

Назвіть документи, які мають бути подані разом із заявою банку. Охарактеризуйте кожний з документів, що має бути поданим.

Задача 3. До Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку 5 жовтня 2010 р. подано комплект документів банком «Зевс» на здійснення операцій з цінними паперами.

Вкажіть, не пізніше якого терміну має бути проведений розгляд поданих документів. В яких випадках може бути відмовлено банку у видачі ліцензії на здійснення діяльності з випуску та обігу цінних паперів?

Задача 4. В установчих документах банку у розділі «торговця цінними паперами» виникли зміни.

В який термін має бути надіслане повідомлення про зміни в установчих документах банку до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку? В чому суть цього повідомлення?

Список рекомендованої літератури

1 Про інвестиційну діяльність: Закони України від 18.09.1991 р. № 1560-XII.

2 Про цінні папери і фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV.

3 Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Порядку та умов видачі ліцензії на провадження окремих видів професійної діяльності на фондовому ринку, переоформлення ліцензії, видачі дублікату та копії ліцензії» від 26.05.2006р. №345

4 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 р. № 368.

5 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України» від 03.10.2005 р. №358.

6 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок формування резерву під операції банків України з цінними паперами» від 02.02.2007 р. № 31.

7 Банківські операції: Підручник / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пудовкіна та ін.; За заг. ред. А.М. Мороза. – 3-тє вид., перероб. і доп. - К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.

8 Єпіфанов А.О., Маслак Н.Г., Сало І.В. Операції комерційних банків: Навч. посібник. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2007. – 523 с.

9 Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г., Коренєва О.Г. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2007. – 796 с.

10 Аналіз банківської діяльності / За ред. А.М. Герасимовича. - К.: КНЕУ, 2003. – 599 с.

11 Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посібник. - К.: 2005. – 243 с.

12 Капран В.І. Банківські операції: Навч. посібник. - К.: ЦУЛ, 2006. – 208 с.

13 Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій. – Тернопіль, 2001. – 320 с.

14 Тиркало Р.І. Банківські операції з цінними паперами. – Тернопіль, 2004. – 211 с.

ТЕМА 6. ІНВЕСТИЦІЙНІ БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ

Методичні рекомендації для підготовки до практичного та семінарського занять

Центральним елементом теми є розкриття суті та цілей інвестиційних операцій комерційних банків, а також розроблення їх класифікації та визначення економічної характеристики. Для виконання операцій, що аналізуються, згідно з діючим законодавством банки повинні отримати письмовий дозвіл від НБУ та дотримуватися ліцензійних вимог.

Інвестиції – це витрати на виробництво та нагромадження запасів виробництва, або ж сукупність витрат, які реалізуються у формі довгострокових вкладень капіталу в промисловість, сільське господарство, транспорт, будівництво та інші галузі народного господарства.

Згідно із законодавством інвестиції поділяються на:

1 Реальні (придбання будівель, споруд, інших об'єктів нерухомості, основних фондів та нематеріальних активів).

2 Фінансові (придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів). У свою чергу, фінансові інвестиції поділяються:

а) на прямі інвестиції – внесення коштів чи майна до статутного фонду юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою;

б) портфельні інвестиції – придбання цінних паперів та інших фінансових активів за кошти на біржовому ринку.

3 Інвестиції під реінвестиції – здійснення капітальних чи фінансових інвестицій за рахунок прибутку, отриманого від інвестиційних операцій.

Цілі інвестиційної діяльності комерційного банку полягають у додержанні безпеки банківських коштів, забезпеченні диверсифікації їх розміщення, доходу та ліквідності.

Участь банків в інвестиційному процесі може здійснюватися за двома напрямками:

а) за допомогою механізмів фондового ринку;

б) за допомогою механізмів середнього та довгострокового кредитування.

Студенту доцільно звернути увагу на те, що комерційні банки при здійсненні інвестиційної діяльності мають підтримувати тісний контакт з підприємствами. У випадку створення нового підприємства формування його статутного капіталу можливе за допомогою банківського капіталу як у рамках фінансово-промислових груп, так і поза ними. Фінансово-промисловими групами вважаються ті організації та структури, які утворюються шляхом об'єднання промислового і фінансового капіталів. В Україні банкам заборонено виступати в ролі головного підприємства згідно з Законом «Про фінансово-промислові групи». Такі об'єднання підлягають державній реєстрації шляхом внесення відповідного запису до Державного реєстру банків.

Участь банку в капіталі акціонерного товариства дозволяє як отримувати дивіденди на вкладений капітал, так і бути співвласником даного товариства.

Доцільно розібратися із суттю номінальної вартості акції та її курсової вартості (продажною ціною у певний період часу), за

якою продають і купують акції на біржі, що істотно відрізняються одна від одної. Курсову вартість акції визначають попит та пропозиція. За акціями не існує терміну погашення, тому їх можна розглядати як довічну ренту. Ціну акції можна визначити так:

$$P = D/K, \quad (6.1)$$

де P - ціна акції;

D - постійний річний дивіденд на акцію;

K - річна ставка дисконту (очікувана ставка доходу).

Дисконтна ставка – це відсоткова ставка, яка застосовується до майбутніх платежів, щоб врахувати ризик і непевність, пов'язану з фактором часу. Очікувана ставка дисконту залежить від основної реальної норми відсотка, який існує для інвестицій з мінімальним ризиком, від премії за кредитний ризик, від очікуваного рівня інфляції і від строку погашення цінного папера. Якщо в майбутньому інфляція буде більшою, ніж очікувалось, то кредитори програють, а позичальники виграють. Якщо інфляція буде меншою, ніж очікувалось, то виграють кредитори, а позичальники програють.

Власники привілейованих акцій регулярно одержують фіксовані дивіденди від компаній, які випускають акції. Тому ціну привілейованої акції легко визначити за вказаною формулою.

Більш складнішим є визначення ціни звичайної акції. За звичайними акціями величина дивідендів заздалегідь не фіксується і відсутні гарантії на їхнє одержання. Розмір дивідендів зумовлений величиною прибутку компанії.

Якщо розмір дивідендів не змінюється, то ціна акції розраховується за вказаною вище формулою.

У тому випадку, коли розмір дивідендів постійно зростає, формула ціни акції трансформується:

$$P = \frac{D_0 * (1 + \delta)}{(R - \delta)} * \frac{D_1}{(K - \delta)}, \quad (6.2)$$

де P – ціна звичайної акції;

D_0 – останній сплачений дивіденд на акцію;

D_1 – дивіденд на акцію через рік;

K – річна очікувана ставка доходу (ставка дисконту);
 δ – постійний очікуваний темп приросту дивіденду.

Питання для обговорення

1 За допомогою яких механізмів комерційний банк може брати участь в інвестиційному процесі?

2 Які розрізняють типи проектного фінансування?

3 Які матеріали у процесі надання довгострокового кредиту потенційний позичальник, окрім стандартного переліку документів, має подати за узгодженням з банком?

Типові задачі теми

Задача 1. Акція підприємства «Дніпро» за минулий рік принесла дивіденди у 20 грн, а рівень позикового відсотка за минулий рік становив 5% річних. У поточному році дивіденди очікуються на тому самому рівні, але рівень позикового відсотка має зрости до 8% річних. Облікова ставка НБУ — 11%.

Що таке інвестиційні операції комерційних банків? Визначити курс акцій підприємства в минулому році, а також очікуваний у поточному році. Зробити необхідні висновки.

Задача 2. Банк має намір інвестувати кошти в акції підприємства «Каштан», яке сплачує річний дивіденд у розмірі 48 грошових одиниць за акцію, і товариства «Жолудь», яке сплачує річний дивіденд у розмірі 56 грошових одиниць за акцію. Приріст майбутніх дивідендів в обох підприємств не очікується, а середня прибутковість акцій на ринку цінних паперів становить 8% річних.

Якою є мета інвестиційної діяльності комерційного банку? У чому полягає різниця між інвестиціями та позиками? Яка має бути ціна простих акцій?

Задача 3. Банк випустив привілейовані акції, річний дивіденд на одну акцію становить 80 умовних грошових одиниць. Дисконтна ставка подібних акцій на ринку цінних паперів дорівнює 20%.

Визначити ринкову вартість привілейованих акцій. Які фактори ризику властиві банківським інвестиціям?

Список рекомендованої літератури

- 1 Про інвестиційну діяльність: Закони України від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ.
- 2 Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. №2121-111.
- 3 Про цінні папери і фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-ІУ.
- 4 Про фінансово-промислові групи: Закон України від 21.11.1995р. № 437/95-ВР
- 5 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 р. № 368.
- 6 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України» від 03.10.2005 р. №358.
- 7 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок формування резерву під операції банків України з цінними паперами» від 02.02.2007 р. № 31.
- 8 Банківські операції: Підручник / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пудовкіна та ін.; За заг. ред. А.М. Мороза. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.
- 9 Єпіфанов А.О., Маслак Н.Г., Сало І.В. Операції комерційних банків: Навч. посібник. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2007. – 523 с.
- 10 Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г., Коренева О.Г. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2007. – 796 с.
- 11 Аналіз банківської діяльності / За ред. А.М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2003. – 599 с.
- 12 Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посібник. - К.: 2005. – 243 с.
- 13 Капран В.І. Банківські операції: Навч. посібник. - К.: ЦУЛ, 2006. – 208 с.
- 14 Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій. – Тернопіль, 2001. – 320 с.
- 15 Тиркало Р.І. Банківські операції з цінними паперами. – Тернопіль, 2004. – 211 с.

ТЕМА 7. ОПЕРАЦІЇ БАНКУ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ

Методичні рекомендації для підготовки до практичного та семінарського занять

Розгляд теми студент починає із засвоєння понять «іноземна валюта», «валютні операції», визначення економічних та організаційних основ здійснення валютних операцій. Розглядаючи економічну сутність валютного ринку, необхідно звернути увагу на правове регулювання банківських операцій в іноземній валюті в Україні, яке ґрунтується на нормативних положеннях внутрішнього законодавства, а також на положеннях міжнародних договорів та міжнародних звичаїв.

Валютні операції – це операції, об'єктом яких є цінності в іноземній валюті, а суб'єктами – уповноважені банки, а також усі інші суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, передбачені Законом України „Про зовнішньоекономічну діяльність” (резиденти та нерезиденти).

Підготовка до заняття на цю тему означає розуміння операцій банків з іноземною валютою крізь призму ведення валютних рахунків суб'єктів господарювання, неторговельних операцій в іноземній валюті, операцій з міжнародних торговельних розрахунків, операцій із торгівлі іноземною валютою на міжбанківському ринку та операцій із залучення та розміщення валютних коштів. Кожна із цих операцій має бути детально розглянута, визначені її особливості та порядок виконання відповідно до чинного законодавства.

Питання для обговорення

1 Операції фізичних осіб з дорожніми чеками, що номіновані в іноземній валюті.

2 Операції з кредитними картками.

3 Операції з приймання на інкасо банкнот іноземних держав та іменних чеків.

4 Перекази готівкової та безготівкової іноземної валюти фізичними особами.

5 Порядок регулювання переказу іноземної валюти за дорученням та на користь фізичних осіб.

6 Загальна характеристика неторговельних операцій комерційних банків.

7 Загальні умови здійснення та класифікація операцій уповноважених банків з купівлі-продажу готівкової іноземної валюти.

8 Етапи проведення обмінних операцій.

9 Особливості конвертації готівкової іноземної валюти різних іноземних держав. Особливості розрахунків за крос-курсом.

10 Строкові торговельні валютні операції

11 Сутність, функції та учасники міжбанківського валютного ринку.

12 Поняття та види валютної позиції банку.

13 Касові торговельні угоди типу *тод*, *том* та *спот*.

14 Документи, що є підставою для купівлі іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку.

15 Економічні та організаційні основи здійснення валютних операцій:

- валютні цінності та валютний ринок;

- види та учасники валютного ринку;

- класифікація валютних операцій.

16 Порядок відкриття та ведення валютних рахунків.

17 Електронні системи міжнародних міжбанківських платежів.

18 Сутність торговельних валютних операцій та їх класифікація.

19 Форми міжнародних розрахунків: суть, види, загальна характеристика.

20 Загальна характеристика та класифікація міжнародних кредитів.

21 Типи і виплати відсотків за міжнародним кредитом.

22 Особливості банківського кредитування міжнародної діяльності.

23 Контроль уповноважених банків за міжнародними розрахунковими операціями своїх клієнтів.

Зміст індивідуальних завдань

1 Ознайомлення зі змістом інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України.

2 Ознайомлення з порядком розрахунків за крос-курсом.

3 Ознайомлення зі змістом положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України.

4 Ознайомлення з правилами здійснення переказів іноземної валюти за межі України за дорученням фізичних осіб та одержання фізичними особами в Україні переказаної їм із-за кордону іноземної валюти.

5 Ознайомлення з правилами торгівлі іноземною валютою.

6 Ознайомлення зі змістом положення про оформлення та подання клієнтами платіжних доручень в іноземній валюті, заяв про купівлю або продаж іноземної валюти до уповноважених банків.

7 Ознайомлення з правилами випуску та обігу валютних деривативів в Україні.

8 Ознайомлення з порядком визначення поточних (касових) та строкових (форвардних) валютних курсів.

9 Ознайомлення зі змістом Закону України „Про зовнішньоекономічну діяльність” та декретом Кабінету Міністрів України „Про систему валютного регулювання і валютного контролю”.

10 Ознайомлення зі змістом положення про валютний контроль.

11 Ознайомлення зі змістом положення про відкриття та функціонування кореспондентських рахунків банків-резидентів і нерезидентів в іноземній валюті та кореспондентських рахунків банків-нерезидентів у гривнях.

12 Ознайомлення зі змістом Закону України „Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті”.

13 Ознайомлення з уніфікованими правилами для інкасо, а також правилами і звичаями для документарних акредитивів.

14 Ознайомлення з механізмом функціонування системи СВІФТ.

Типові задачі теми

Задача 1. Експортна компанія «В» внаслідок посилення конкуренції змушена пропонувати закордонним покупцям розрахунки на умовах відкритого рахунка. Охарактеризуйте:

а) основні проблеми експортера, пов'язані з переходом до таких умов розрахунків;

б) яким чином експортний факторинг може зменшити ці проблеми.

Задача 2. Поясніть, чому деякі підприємці часто схильні вважати, що безвідкличний документарний акредитив є:

а) для експортера лише умовним зобов'язанням банку;

б) для імпортера таким, що не забезпечує повного захисту його інтересів.

Задача 3. Експортер отримав через свій банк повідомлення про умови відкритого на його ім'я імпортером безвідкличного документарного акредитива.

Як банківський фахівець дайте суттєві поради:

а) що він має робити з цими умовами в першу чергу;

б) про що він повинен пам'ятати при підготовці відповідних документів.

Задача 4. Імпортер має оформити заяву на відкриття безвідкличного документарного акредитива і звертається до свого банку з проханням про консультацію стосовно можливих «підводних рифів», яких йому слід остерігатися.

Підготуйте письмову відповідь на його запит.

Задача 5. Експортер виявив добру волю і на термінове прохання імпортера відправив йому товари літаком, а не пароплавом, як це передбачалось умовами акредитива. Тепер він звертається зі скаргою, що документи, подані ним для оплати з акредитива, не прийняті банком, оскільки замість коносаментів він подав авіатранспортну накладну.

Дайте відповідь на скаргу, а також детально поясніть клієнту можливі шляхи виходу з такої ситуації.

Список рекомендованої літератури

1 Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ.

2 Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: Закон України від 23.09.1994 р. № 185/94-ВР.

3 Декрет Кабінету Міністрів України „Про систему валютного регулювання і валютного контролю” від 19.02.1993 р. № 15-93.

4 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 р. № 368.

5 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок здійснення контролю за експортними, імпорнтними операціями» від 24.03.1999 р. № 136.

6 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок здійснення уповноваженими банками операцій за документарними акредитивами в розрахунках за зовнішньоекономічними операціями» від 03.12.2003 р. № 514.

7 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Правил здійснення депозитних операцій для банківських депозитів і Правил випуску та обігу валютних деривативів» від 07.07.1997 р. № 216.

8 Постанова Правління НБУ «Про затвердження нормативно-правових актів Національного банку України» від 10.08.2005 р. № 281.

9 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України» від 29.12.2000 р. №520.

10 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Правил здійснення за межі України та в Україні переказів фізичних осіб за поточними валютними неторговельними операціями та їх виплати в Україні та внесення змін до деяких нормативно-правових актів» від 29.12.2007 р. № 496.

11 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 12.12.2002 р. № 502.

12 Банківські операції: Підручник / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пудовкіна та ін.; За заг. ред. А.М. Мороза. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.

13 Єпіфанов А.О., Маслак Н.Г., Сало І.В. Операції комерційних банків: Навч. посібник. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2007. – 523 с.

14 Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г., Коренєва О.Г. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2007. – 796 с.

15 Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посібник. - К., 2005. – 243 с.

16 Михайлів З.В., Гаталяк З.П., Горбаль Н.І. Міжнародні кредитно-розрахункові відносини та валютні операції: Навч. посібник. – Львів, 2004. – 244 с.

17 Руденко Л.В. Міжнародні кредитно-розрахункові і валютні операції: Підручник. – К.: ЦУЛ, 2003. – 616 с.

ТЕМА 8. НЕТРАДИЦІЙНІ БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ ТА ПОСЛУГИ

Методичні рекомендації для підготовки до практичного та семінарського занять

Становлення та розвиток банківської системи України сприяє подальшій універсалізації банківської справи, розвитку та розширенню кола операцій та послуг, які може виконувати сучасний комерційний банк. Крім основних, базових для комерційних банків операцій, пов'язаних із формуванням банківських ресурсів, їх розміщенням в активи та здійсненням розрахунків між клієнтами, вони виконують і нові для них операції та послуги (лізинг; факторинг; довірчі (трастові) послуги; операції з дорогоцінними металами; гарантійні, посередницькі, консультаційні та інформаційні послуги; фінансовий інжиніринг).

У цілому банківські послуги характеризуються такими основними ознаками:

- для надання більшості послуг банкам не потрібні додаткові ресурси;

- доходи від надання послуг банки одержують у вигляді комісії.

При підготовці до заняття на вказану тему студент повинен ознайомитись із законодавчим регулюванням кожної такої операції, її суттю та умовами виконання.

Зміст індивідуальних завдань

1 Ознайомлення зі змістом Закону України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”.

2 Ознайомлення зі структурою платежів за лізинговими та факторинговими угодами.

3 Ознайомлення зі змістом Закону України „Про фінансовий лізинг”.

4 Ознайомлення зі змістом публікацій про перспективи розвитку трастових послуг в Україні.

Список рекомендованої літератури

1 Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 р. № 723/97-ВР.

2 Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-Ш.

3 Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків» від 06.07.2000 р. № 279.

4 Банківські операції: Підручник / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пудовкіна та ін.; За заг. ред. А.М. Мороза. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.

5 Єпіфанов А.О., Маслак Н.Г., Сало І.В. Операції комерційних банків: Навч. посібник. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2007. – 523 с.

6 Міщенко В.І., Слав'янська Н.Г., Коренева О.Г. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 796 с.

7 Аналіз банківської діяльності / За ред. А.М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2003. – 599 с.

8 Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посібник. – К., 2005. – 243 с.